

Βιολογική γεωργία στην Ελλάδα με έμφαση στο νομό Κορινθίας

Α. Λουρίδας και Α. Παντέρα

Τμήμα Δασοπονίας και Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος, Τ.Ε.Ι. Λαμίας, 36100
Καρπενήσι

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά για τη βιολογική γεωργία στο Ν. Κορινθίας καθώς και μία ιστορική ανασκόπηση της βιολογικής γεωργίας στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Επίσης, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ερωτηματολογίου που συντάχθηκε με σκοπό τη διερεύνηση της γνώμης και γνώσης των τοπικών καλλιεργητών του νομού σχετικά με τη βιολογική γεωργία. Από τα ερωτηματολόγια προκύπτει ότι ενώ οι περισσότεροι καλλιεργητές ήταν ενήμεροι για τα πλεονεκτήματα της βιολογικής γεωργίας και τις σχετικές επιδοτήσεις, δήλωσαν απρόθυμοι να την εφαρμόσουν πιθανώς λόγω της χαμηλής αποδοχής που θεωρούν ότι έχουν οι καταναλωτές για τα προϊόντα αυτά. Επίσης, θεωρούν ότι οι τιμές των βιολογικών προϊόντων είναι υψηλές σε σχέση με τα συμβατικά προϊόντα και ότι η πολιτεία θα πρέπει να δώσει περισσότερα και μεγαλύτερα κίνητρα στους γεωργούς.

Λέξεις κλειδιά: ελαιώνες, αμπέλι, εσπεριδοειδή, βιολογικά προϊόντα

Εισαγωγή

Το ευρύτερο κίνημα που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμια κλίμακα υπέρ της διατήρησης και προστασίας του περιβάλλοντος αγγίζει και τον τομέα της γεωργίας. Η αναδιάρθρωση της γεωργικής παραγωγής έχει ως στόχο την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της και τη βελτίωση της παραγωγής. Επίσης, υπάρχει η ανάγκη καλύτερης χρήσης των φυσικών πόρων καθώς και των διαδικασιών με σκοπό τον περιορισμό της χρήσης ακριβών και ενεργοβόρων εισροών στα οικοσυστήματα. Έτσι, καθώς μια ολοένα αυξανόμενη μερίδα ευαισθητοποιημένων καταναλωτών απαιτεί πλέον τρόφιμα απαλλαγμένα από χημικά κατάλοιπα, η βιολογική ή οργανική ή οικολογική γεωργία έρχεται στο επίκεντρο των εξελίξεων. Η παραγωγή βιολογικών ή οικολογικών προϊόντων μπορεί να είναι περισσότερο προσοδοφόρα από τη συμβατική παραγωγή, καθώς προϊόντα αυτά έχουν μεγαλύτερες τιμές πώλησης ενώ η βιολογική γεωργία υποστηρίζεται και ενισχύεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Καν. 2092/91).

Σύμφωνα με τον Κώδικα Τροφίμων, ως βιολογική γεωργία θεωρείται το σύστημα γεωργικής παραγωγής (φυτικών και ζωικών προϊόντων), που ευνοεί πρακτικές διαχείρισης χωρίς προσφυγή σε παράγοντες παραγωγής εξωτερικής προέλευσης. Συγκεκριμένα, οι καλλιεργητικές, βιολογικές και μηχανικές μέθοδοι χρησιμοποιούνται κατά προτίμηση σε σχέση με χημικά συνθετικά προϊόντα (Φωτόπουλος και Κρυστάλλης 2003). Η βιολογική γεωργία διαφέρει από τη συμβατική γεωργία στο ότι δεν επιτρέπεται η χρήση συνθετικών χημικών ουσιών για τη θρέψη των φυτών και την προστασία τους.

Γενικός σκοπός της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση γενικά της βιολογικής γεωργίας με ιδιαίτερη έμφαση στο Ν. Κορινθίας. Παρουσιάζονται στοιχεία για τη γνώμη τοπικών καλλιεργητών για αυτό το είδος καλλιέργειας καθώς και να περιγραφούν συνοπτικά οι διαδικασίες με τις οποίες πραγματοποιείται η βιολογική καλλιέργεια της ελιάς, των εσπεριδοειδών και της αμπέλου, δηλαδή των κυριότερων βιοκαλλιεργειών του Ν. Κορινθίας.

Ιστορική αναδρομή της βιολογικής γεωργίας

Η Βιολογική ή Οικολογική γεωργία εμφανίστηκε στην Ευρώπη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με τρία κύρια κινήματα που επικράτησαν εκείνη την περίοδο και συγκεκριμένα τη «Βιοδυναμική Γεωργία», που εμφανίστηκε στη Γερμανία από τον Rudolf Steiner (Kirchmann 1994), την «Οργανική Γεωργία» στην Αγγλία βασισμένη στις απόψεις που ανέπτυξε ο Sir Albert Howard στη «Γεωργική Διαθήκη» (Howard 1943) και τη «Βιολογική Γεωργία», που αναπτύχθηκε στην Ελβετία από τους H.P. Rush και H. Muller τη δεκαετία του 1940 (Watson *et al.* 2008). Τα κινήματα αυτά έδιναν ιδιαίτερη έμφαση στο δεσμό μεταξύ της γεωργίας και της φύσης καθώς και το σεβασμό των φυσικών ισορροπιών ενώ η μεγιστοποίηση της παραγωγής μέσω διαφόρων κυρίως χημικών παρεμβάσεων δεν αποτελούσε προτεραιότητα. Τα τέλη της δεκαετίας του 1960 καθώς και η δεκαετία του 1970 αποτελούν μία σημαντική περίοδο στην ιστορία της βιολογικής γεωργίας καθώς αυξάνεται η ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος λόγω των υπαρχόντων προβλημάτων (Watson *et al.* 2008). Η βιολογικής γεωργία παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ανάπτυξή της μετά το 1980 καθώς αυξάνεται το ενδιαφέρον των καταναλωτών σε όλες σχεδόν τις αναπτυγμένες χώρες και, κατά συνέπεια, και της αγοράς (Watson *et al.* 2008). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις αρχές της δεκαετίας του 1990 με τον κανονισμό 2092/91 δημιούργησε ένα θεσμικό πλαίσιο που ευνόησε την διάδοση των βιολογικών καλλιεργειών στις χώρες της Ε.Ε. τουλάχιστον σε επίπεδο μικρών και μεσαίων παραγωγών (Νάννη 2004).

Στην Ελλάδα, η αρχή της βιολογικής γεωργίας γίνεται στις αρχές του 1980. Οι πρώτοι βιολογικοί καλλιεργητές δοκίμασαν διάφορες βιολογικές μεθόδους καλλιέργειας ενώ το 1982 απέκτησε εμπορικό χαρακτήρα όταν μία ολλανδική εταιρία έδειξε ενδιαφέρον για παραγωγή βιολογικής σταφίδας (σουλτανίνα) και το 1986 μία γερμανική εταιρία για παραγωγή βιολογικών ελιών και ελαιολάδου για εξαγωγή. Στη συνέχεια, λίγοι αγρότες μετέτρεψαν τα αγροκτήματά τους σε βιολογικά με κύρια προϊόντα το ελαιόλαδο, τα νωπά φρούτα εσπεριδοειδών, το κρασί, τα δημητριακά, τα ακτινίδια και το βαμβάκι. Η εποπτεία γινόταν από ξένους φορείς πιστοποίησης και επιθεώρησης όπως οι Skal, Εδαφολογική Ένωση και Naturland. Με τον Καν. 2092/91 της Ε.Ε., πολλοί γεωργοί μετέτρεψαν τις καλλιέργειές τους σε βιολογικές. Μετά την εφαρμογή των οικονομικών επιδοτήσεων το 1996 και την υιοθέτηση του Κανονισμού 2078/92 της Ε.Ε., αναπτύχθηκε περαιτέρω η βιολογική γεωργία (Ανώνυμος 2008). Το ενδιαφέρον μεγάλων οικονομικών ομίλων στην εμπορία των βιολογικών προϊόντων στη χονδρική αλλά και στη λιανική πώληση, πραγματοποιήθηκε κατά τη διετία 2000-2001. Συγκεκριμένα, αλυσίδες πολυκαταστημάτων όπως η «ΑΒ Βασιλόπουλος», δημιούργησαν σταδιακά τη δική τους βιολογική γωνιά στα καταστήματά τους (Φωτόπουλος και Κρυστάλλης 2003). Σε ανάπτυξη βρίσκεται και ο θεσμός των λαϊκών αγορών αποκλειστικά για βιολογικά προϊόντα οι οποίες αριθμούν τις 16 στην Αττική, 4 στη Θεσσαλονίκη και 4 στην υπόλοιπη Ελλάδα (Hellstat 2007). Χαρακτηριστικό του αυξανόμενου ενδιαφέροντος είναι το γεγονός ότι το 2001 οι καλλιεργούμενες εκτάσεις με βιολογικό τρόπο ανέρχονταν σε 311.182,02 στρ. ενώ το 2007 αυξήθηκαν σε 692.004,8 στρ. και υπήρχαν και άλλα 829.170,5 στρ. που ήταν σε μεταβατικό στάδιο (ΥΑΑκΤ 2010).

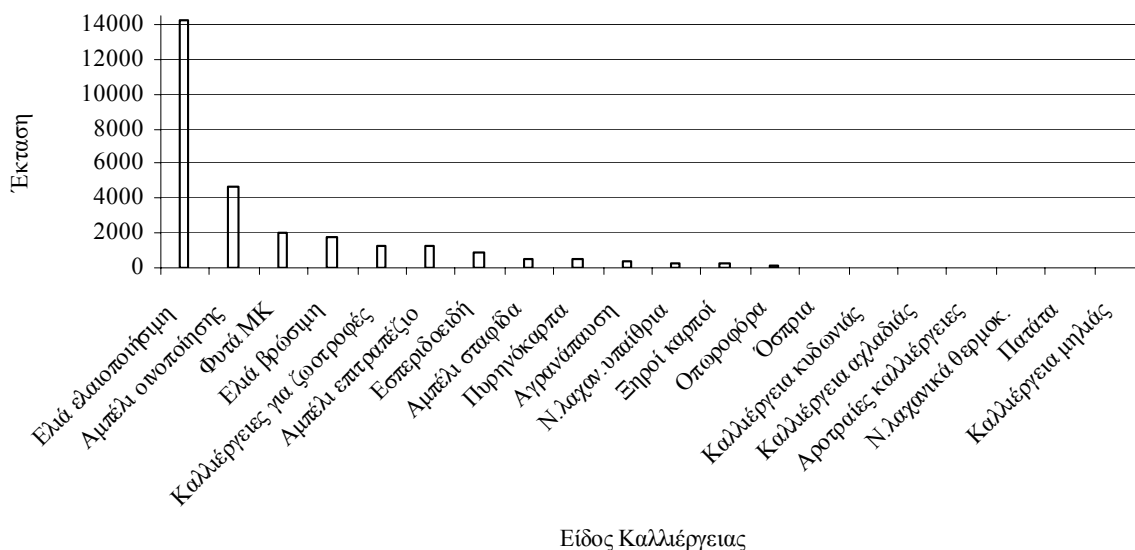
Γεωργία και βιολογική γεωργία στο νομό Κορινθίας

Ο νόμος Κορινθίας καταλαμβάνει το ΒΑ άκρο της Πελοποννήσου και ένα μικρό κομμάτι της Στερεάς Ελλάδας. Βρέχεται βόρεια από τον Κορινθιακό κόλπο και ανατολικά από το Σαρωνικό κόλπο.

Ο νόμος έχει αρκετά μεγάλη παράδοση όσον αφορά τη γεωργία. Λόγω της θέσης του και του εύφορου εδάφους του, ανέκαθεν διέθετε άφθονες εκτάσεις στις οποίες καλλιεργούνταν και συνεχίζουν να καλλιεργούνται μεγάλες ποσότητες γεωργικών προϊόντων. Τα προϊόντα που παράγονται από τις γεωργικές καλλιέργειες είναι κυρίως επιτραπέζια σταφύλια,

κορινθιακή σταφίδα, σουλτανίνα, κρασί, ελιές ελαιοπαραγωγής, εσπεριδοειδή, βερίκοκα και δημητριακά (κυρίως σιτάρι και λειμώνια φυτά). Σε μικρότερες ποσότητες παράγονται καπνός, όσπρια, κηπευτικά προϊόντα, μήλα, αχλαδιά, ροδάκινα, κερασιά, κ.α. Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε ότι στην ανατολική κυρίως Κορινθία γίνεται εκμετάλλευση της ρητίνης των πεύκων (www.enaе.gr).

Το ενδιαφέρον για τη βιολογική γεωργία άρχισε να εκδηλώνεται στα τέλη της δεκαετίας του '90, περίπου το 1998. Αρχικά, λίγο μετά την είσοδο της νέας χιλιετίας, οι καλλιεργητές ήταν ακόμα διστακτικοί απέναντι στις οικολογικές μεθόδους καλλιέργειας. Αυτό συνέβη είτε λόγω του φόβου μιας ενδεχόμενης αποτυχίας της καλλιέργειας είτε λόγω της αβεβαιότητας για το αν το καταναλωτικό κοινό θα είναι θετικό σ' αυτή την αλλαγή. Έτσι, σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Γεωργίας Κορίνθου, από το 1998 έως το 2003 μόνο 15 καλλιεργητές είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα Βιολογικής Γεωργίας του νομού Κορινθίας. Στα χρόνια που ακολούθησαν ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών αυξήθηκε αργά, αλλά σταθερά. Το 2004 ανήλθε στους 104 με συνολικά 4.761 στρέμματα, το 2005 στους 174 και το 2006 στους 241. Η τελευταία καταμέτρηση το 2007 έδωσε 520 δικαιούχους και 23.885,4 στρ. συνολικά, εκ των οποίων τα 20.439,9 στρέμματα είναι μόνιμες φυτείες και τα 3.450,5 στρ. είναι ετήσιες καλλιέργειες. Επίσης, το συνολικό ποσό χρηματοδότησης για το 2007 ανήλθε στα 2.000.000 € περίπου (Διεύθυνση Γεωργίας Ν. Κορινθίας, ΥπΑΑΤ 2010).

Εικόνα 1. Βιολογικές καλλιέργειες (σε μεταβατικό στάδιο και βιολογικές) στο Ν. Κορινθίας (ΥπΑΑΤ 2010).

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥπΑΑΤ 2010β), στο νομό δραστηριοποιούνται συνολικά 618 παραγωγοί και 62 μεταποιητές. Από την Εικόνα 1. προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργειών αφορά την ελαιοποιήσιμη ελιά και το αμπέλι οινοποίησης. Σε γενικές γραμμές το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν η καλλιέργεια ελιάς, τα αμπέλια, τα φυτά μεγάλων καλλιεργειών, τα φυτά για ζωοτροφές και τα εσπεριδοειδή. Τα χαμηλότερα ποσοστά κατέχουν η καλλιέργεια μηλιάς και πατάτας. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι καλλιέργειες προϋπήρχαν ως συμβατικές και μετατράπηκαν σε βιολογικές, καθώς υποστηρίχτηκαν από το Υπουργείο Γεωργίας (Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος) με την έκδοση επιδοτήσεων, βάσει του μέτρου 3.1 βιολογικές καλλιέργειες Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 (Διεύθυνση Γεωργίας Ν. Κορινθίας, ΥπΑΑΤ 2010).

Η άποψη των καλλιεργητών για τη βιολογική γεωργία

Για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων, των προβλημάτων και γενικά την άποψη των ίδιων των καλλιεργητών για τη βιολογική γεωργία, καταρτίστηκε ειδικό ερωτηματολόγιο το οποίο μοιράστηκε προς συμπλήρωση σε διάφορους γεωργούς του νομού. Συγκεκριμένα, ρωτήθηκαν καλλιεργητές βιολογικών αλλά και συμβατικών καλλιεργειών, ώστε να δοθεί μια συνολική εικόνα για τη βιολογική γεωργία στο νομό.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (70%) ήταν γνώστες του όρου «Βιολογική Γεωργία» ενώ μόλις ένα 10% δήλωσε ότι δεν τον ήξερε. Από το σύνολο των ερωτηθέντων μόλις ένα 10% ήταν κάτοχος βιολογικής καλλιέργειας παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι (78%) πίστευαν ότι η καλλιέργεια αυτή υπερτερεί της συμβατικής. Επίσης, μόλις το 34% δήλωσαν πρόθεση να μετατρέψουν την καλλιέργειά τους σε βιολογική. Οι μισοί από τους ερωτηθέντες αξιολογούν ως ανώτερη την ποιότητα των βιολογικών προϊόντων, οι 22% ως ίδια με τα συμβατικά προϊόντα και μόνο το 28% ως κατώτερη.

Το 76% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι δίνονται ελάχιστα κίνητρα από το κράτος για την προώθηση της βιολογικής γεωργίας και μόλις το 14% χαρακτηρίζει τα κίνητρα της πολιτείας ως «ικανοποιητικά» και ότι αρκούν οι επιδοτήσεις που δίνονται από το κράτος στους βιοκαλλιεργητές.

Το 50% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οι καταναλωτές είναι αρνητικοί στην αγορά βιολογικών προϊόντων, ενώ το 30% θεωρεί τους καταναλωτές αδιάφορους και μόλις το 20% θετικούς. Μία πιθανή αιτία γι' αυτή την αντίληψη είναι η τιμή πώλησης των βιολογικών προϊόντων καθώς το 88% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι τα βιολογικά προϊόντα δεν είναι συμφέροντα σε σύγκριση με τα συμβατικά. Επίσης, το 82% θεωρεί ότι το καταναλωτικό κοινό δεν ενημερώνεται ικανοποιητικά για τα πλεονεκτήματα των βιολογικών προϊόντων.

Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι το 60% των ερωτηθέντων δήλωσαν γνώστες του Καν. 2092/91 της Ε.Ε. που αφορά τις βιολογικές καλλιέργειες και μόλις το 8% δήλωσαν ότι δεν τον γνωρίζουν ενώ το 32% τον γνώριζαν ελάχιστα. Στα ίδια ποσοστά κινήθηκαν οι απαντήσεις σχετικά με τη γνώση του μέτρου 3.1 για τις βιολογικές καλλιέργειες καθώς το 70% δήλωσαν γνώστες και το 10% ως μη γνώστες. Τέλος το 76% των ερωτηθέντων ήταν θετικοί για το μέλλον της βιολογικής γεωργίας στο Ν. Κορινθίας.

Συνοπτικά, και σύμφωνα με τα παραπάνω αποτελέσματα, προκύπτει το συμπέρασμα ότι, αν και ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων έχει γνώση του τι είναι βιολογική γεωργία, η πλειοψηφία τους είναι κάτοχοι συμβατικών καλλιεργειών και ενώ πιστεύουν πως τα βιολογικά προϊόντα είναι σίγουρα καλύτερης ποιότητας και πιο υγιεινά, δύσκολα θα μετέτρεπαν την καλλιέργειά τους από συμβατική σε βιολογική. Αυτές οι αντιφατικές απαντήσεις δεν φαίνεται να είναι αδικαιολόγητες. Εξετάζοντας προσεκτικά τα αποτελέσματα είναι ξεκάθαρο ότι, παρά την καλή διάθεση των καλλιεργητών να στηρίξουν εναλλακτικούς-οικολογικούς τρόπους καλλιέργειας, το κράτος δεν τους δίνει αρκετά κίνητρα, όπως είναι οι επιδοτήσεις, και δεν ενημερώνει, ως όφειλε, τους καταναλωτές, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό αρνητικοί ή ακόμη και αδιάφοροι απέναντι στα βιολογικά προϊόντα. Σε αυτό συμβάλλουν και οι υψηλές τιμές. Έτσι, οι καλλιεργητές από τη πλευρά τους διστάζουν να αλλάξουν καλλιεργητικές τακτικές, αφού δεν θα έχουν όφελος. Είναι αισιόδοξο το γεγονός ότι, όπως δήλωσαν οι ερωτηθέντες, ότι εάν αυξηθούν οι επιδοτήσεις και υπάρξει μεγαλύτερη προβολή από τα Μ.Μ.Ε. θα μετέτρεπαν τη συμβατική τους καλλιέργεια σε βιολογική.

Συμπεράσματα

Η βιολογική γεωργία στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στο νομό Κορινθίας είναι μία πολλά υποσχόμενη πρακτική. Αν και είναι ήδη αρκετά διαδεδομένη θα μπορούσε να αναπτυχθεί περαιτέρω δίνοντας τα κατάλληλα κίνητρα στους αγρότες αλλά και με τη σωστή ενημέρωση των καταναλωτών. Δεδομένων των συνεχώς αυξανόμενων προβλημάτων που δημιουργούνται

στο περιβάλλον από την εντατική γεωργία και της ανησυχίας των καταναλωτών για τις επιπτώσεις που αυτή έχει στην ανθρώπινη υγεία, θεωρείται ότι η βιολογική γεωργία θα γνωρίσει μεγαλύτερη αποδοχή και εφαρμογή στα επόμενα χρόνια.

Βιβλιογραφία

- Hellastat 2007. Τμήμα ερευνών & αναλύσεων. Βιολογική γεωργία & προϊόντα. Ανάλυση αγοράς. 2^η Έκδοση
- Howard, A. 1943. *An Agricultural testament*. Oxford: Oxford University Press.
- Kirchmann, H. 1994. Biological dynamic farming - An occult form of alternative agriculture? *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* Volume 7, Issue 2, September, Pages 173-187
- Watson, C.A., Walker, R.L., Stockdale, E.A. 2008 Research in organic production systems - Past, present and future *Journal of Agricultural Science* 146 (1), pp. 1-19
- Ανώνυμος 2008. Μελέτη του «Δίκτυο Βιολογικών Προϊόντων» μέσω του προγράμματος INTERREGIIIA, με τίτλο «Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στον κλάδο της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και ανάπτυξη παροχής υπηρεσιών στις υπηρεσίες του κλάδου», 133 σελ.
- Νάννη Ε. 2004. Η βιολογική αμπελοκαλλιέργεια στη Λήμνο σε σχέση με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας. MSc Thesis, Environmental Science Department University of the Aegean, (2004)
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. 2010α. Φυτική Παραγωγή 2007. <http://www.minagric.gr/greek/3.6.4.html>, επίσκεψη στις 30-5-2010.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. 2010β. Κατηγορίες Επιχειρηματιών 2007, <http://www.minagric.gr/greek/3.6.4.html>, επίσκεψη στις 30-5-2010.
- Φωτόπουλος, Χ. και Α. Κρυστάλλης, 2003. Ο Έλληνας καταναλωτής βιολογικών προϊόντων. Μια πανελλήνια έρευνα marketing.

Organic agriculture in Greece with emphasis in the prefecture of Korinthos

A. Louridas and A. Pantera

Department of Forestry and Management of Natural Environment, Technological Education Institute of Lamia, 36100 Karpenisi, Greece

Summary

This study represents a general review on the organic agriculture practiced in the prefecture of Korinthos as well as an historical review on organic agriculture in Europe and Greece. Additionally, based on a survey held in the area on the opinion of the local growers on this land use, it appears that even though most of them were aware of it, they were reluctant in applying it. The main reasons were the consumers' unwillingness to buy these products, possibly due to their high prices, and the lack of state subsidies. Most of them believe that the government should support them with more incentives in order to convert their intensive cultures to organic ones.

Key words: olive groves, vine, citrus trees, organic products